

HVORFOR LÆRE TYSK OG FRANSK? - om situasjonen for fremmedspråk i Norge

«Mitt språks grenser er min verdens grenser» - Ludvig Wittgenstein

Nordmenn mangler fremmedspråklig kompetanse. Det får konsekvenser for Norge, både kulturelt, politisk og økonomisk. Civita ønsker med dette notatet å sette søkelyset på situasjonen for fremmedspråk i Norge. Når det snakkes om fremmedspråk er det først og fremst andre fremmedspråk enn engelsk det er snakk om. Termen "annet fremmedspråk" vil ikke bli brukt i notatet.¹

BAKGRUNN

Dette notatet skal først og fremst ta for seg situasjonen for ikke-engelske fremmedspråk i Norge. Det påpekes i enkelte rapporter at nordmenns engelskkunnskaper ikke alltid er tilfredsstillende. Dette er i og for seg et viktig poeng, men engelsk som språk har utvilsomt en høy status som fremmedspråk. Det er svært få som tviler på nødvendigheten av gode ferdigheter i engelsk språk. Den statusen som situasjonen til engelsk har, kan en ikke si at andre fremmedspråk har. Derfor er det interessant og se nærmere på andre fremmedspråk i Norge.

Uavhengig av hva man måtte mene om norsk EU-medlemskap, er det liten tvil om at Norge er sterkt knyttet til Europa. Den norske tilknytningen til Europa og kontinentet er ikke bare av nyere historisk interesse. Handelsrelasjoner, eller politiske og kulturelle relasjoner, mellom Norge og resten av kontinentet har vært sentrale for Norge i flere hundre år.

Norges tilknytning til det europeiske kontinentet er ikke bare av formålstjenlig og økonomisk interesse. Norge har sterke bånd til europeisk kultur, politikk og rettstradisjon. Den norske grunnloven fra 1814 var sterkt inspirert av liberale strømninger i Europa og arven fra opplysnings-tiden. Det norske liberale demokratiet er ikke noe vi kan se på som en statsforfatning som er uavhengig av en europeisk og vestlig kontekst. Kulturelt sett har Norge gjennom flere hundre år hatt sterke bindinger til Europa.

I vår samtid står norsk eksport av olje og gass, men også fisk og andre varer, som et sentralt element i handelsrelasjonen mellom Norge og resten av Europa. I 2008 eksporterte Norge totalt for om lag 795 milliarder kroner til Europa. Tilsvarende var importen på om lag 362 milliarder.² En høy andel av eksporten er til Storbritannia (26,9 prosent), mens importen fra Storbritannia er relativt lav (6 prosent). Tyskland stod for 13,4 prosent av importen, og 12,8 prosent av eksporten i 2008.³ Den omfattende utenrikshandelen med Europa underbygger hvorfor det er viktig med kompetanse i andre fremmedspråk enn engelsk.

Store deler av viktig akademisk litteratur er kun tilgjengelig på for eksempel tysk eller fransk. Skal akademia og forskningen holde et høyt nivå og kunne benytte seg av en tilfredsstillende bredde av litteratur, er det nødvendig at en stor andel studenter og forskere behersker flere språk enn norsk og engelsk. En økt andel franskmenn og tyskere leser og skriver engelsk, men i en akademisk

sammenheng er det å kunne lese tekster på originalspråket fortsatt viktig. Å lese Kant på tysk er vesentlig bedre enn å lese ham på engelsk.

En av de viktigste årsakene til det demokratiske underskuddet i EU er en manglende felles offentlighet. En høy andel nordmenn som behersker fremmedspråk kan være med å bøte på dette problemet. Norsk presses dekning av utenrikssaker er også avhengig av at det finnes tilstrekkelig med journalister som behersker f.eks. tysk og fransk. Siden Norge signerte EØS-avtalen, har det blitt innført svært mange EU-direktiver som i større eller mindre grad påvirker nordmenns liv. Skal Norge ha mulighet til å påvirke politiske avgjørelser i EU - som igjen påvirker norsk politikk - er vi avhengig av flere folk med kompetanse i andre europeiske språk enn engelsk.

Hovedpoenget er at Norge har en svært sterk tilknytning til det europeiske kontinentet. Å kunne engelsk tilstrekkelig godt er en selvfølge for at nordmenn skal kunne forstå og gjøre seg forstått ute i verden. Som norske europeere må vi kunne forstå og kommunisere med andre europeere. Skal vi nordmenn ha et bevisst forhold til at vi lever i Europa, er det nødvendig at den generelle kompetansen i europeiske fremmedspråk er høy. Språkkompetansen har i tillegg en vesentlig betydning for våre kulturelle relasjoner til Europa og for at vi skal forstå at norsk identitet er knyttet til kontinentet.

I "Fokus på språk"-serien til Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen ga Glenn Ole Hellekjær i 2007 ut en rapport om fremmedspråk i norsk næringsliv: *Fremmedspråk i norsk næringsliv – engelsk er ikke nok!* I denne rapporten kan en lese om de økonomiske konsekvensene det har for næringslivet når ansatte, med ellers høy fagkompetanse, ikke behersker engelsk og andre fremmedspråk godt nok. Noen tall fra sammendraget i rapporten sier ganske mye om situasjonen i norsk næringsliv, spesielt for tysk og fransk:

Analysen viser at engelsk er det suverent mest brukte språket i eksport- og importarbeidet. Det brukes i 95 % av bedriftene, og i langt større grad enn markedsandelen i utenrikshandelen til de engelskspråklige land skulle tilsi. Det brukes også som erstatningsspråk når andre språk hadde vært mest naturlig og sannsynligvis mer lønnsomt. Videre viser det seg at tysk er det mest brukte fremmedspråket i bedriftene. Deretter følger fransk, spansk og russisk. En sammenligning med en undersøkelse fra 1973 viser at bruken av fremmedspråk har sunket sterkt i disse årene. Mens f. eks. tysk ble brukt av 48 % av bedriftene i 1973, hadde dette falt til 18 % i 2005. Fransk falt fra 21 % til 8 % i samme tidsrom.⁴

INNLEDNING

Et hovedpoeng i dette notatet er at man må tenke helhetlig, hvis man ønsker å styrke fremmedspråk i Norge. I Strategiplanen (2005-2009) fra Kunnskapsdepartementet *Språk åpner dører* (revidert utgave 2007) står det at det overordnede målet er: "Bedre ferdigheter i flere fremmedspråk hos elever, lærlinger og lærere i grunnskole og videregående opplæring og økt interesse og motivasjon for språklæring." Skal et slikt overordnet mål ha en realistisk sjanse til å nås, særlig med tanke på fremmedspråk, er det viktig å se helhetlig på løsninger og i tillegg revurdere om fremmedspråk bør bli obligatorisk på ungdomstrinnet.

Etter innføringen av Kunnskapsløftet har det vært en delvis positiv utvikling innenfor fremmedspråkopplæringen i Norge, men totalt sett er ikke situasjonen tilfredsstillende. Mye tyder på at det trengs ytterligere prioritering av fremmedspråk for å hindre at nordmenn på sikt blir et folk som i all hovedsak kun behersker norsk/samisk og engelsk.

Jeg vil argumentere for at fremmedspråk må styrkes på tre nivåer, tilsvarende (1) grunnskolen, (2) videregående og ved (3) universiteter/høyskoler (lærerutdanningen). Disse nivåene virker inn på hverandre og kan ikke sees uavhengig av hverandre. Styrket opplæring i fremmedspråk i grunnskolen (ungdomstrinnet) krever kompetanse blant lærerne som underviser, noe som fordrer at man styrker fremmedspråk i høyere utdanning. Studier i utlandet kan ha stor betydning for utviklingen av kompetanse og blant annet bidra til at tilgangen på dyktige lærere øker. Et meget bra eksempel på dette er lærerutdanningen ved NTNU, som har en utvekslingsavtale med Universitetet i Trier i Tyskland, hvor lærerstudentene kan ta et årsstudium i tysk videreutdanning. Dette diskuteres i punkt (4) som en viktig faktor som kan påvirke nivået på kompetansen i fremmedspråk.

De siste årene har det vært et fokus på å gjøre språkopplæringen mindre "teoretisk," og man har konsentrert seg sterkere om å lære å kommunisere på språket kontra å lære om språket. Hvordan man best lærer språk er en viktig debatt som er vesentlig for å få til en tilfredsstillende språkopplæring, men i notatet vil jeg ikke komme særlig inn på pedagogiske utfordringer med språkopplæringen utover å understreke at tidlig start med fremmedspråk ser ut til å være en fordel. Et redusert fokus på det teoretiske i fremmedspråk har den fordelen at fremmedspråk åpnes mer opp som et fag for alle elever.

Jeg vil i dette notatet heller ikke gå spesifikt inn på situasjonen i norsk næringsliv, men tar det for gitt at høy kompetanse i fremmedspråk er noe næringslivet etterspør og kan tjene penger på.

GRUNNSKOLEN

Slik situasjonen er i dag, kan elever velge om de vil starte med opplæring i fremmedspråk når de starter på ungdomskolen (8.trinn). Det må enten gis opplæring i fransk, tysk, spansk eller russisk. Elevene står fritt til å velge opplæring i et av disse fagene, men valget er begrenset av hva skoleeier kan tilby. I fag- og timefordelingen i grunnopplæringen fra Kunnskapsløftet står det særskilt om fremmedspråk:

Skoleeier skal tilby opplæring i fremmedspråk i minst ett av de fire språkene: tysk, fransk, spansk eller russisk etter læreplan i fremmedspråk på nivå I. I tillegg kan det tilbys andre språk, også ikke-europeiske, etter samme læreplan. Skoleeier bestemmer hvilke fremmedspråk elevene skal få tilbud om, og hvordan tilbudet/tilbudene skal organiseres. Elever som velger fremmedspråk på ungdomstrinnet, må velge ett av de fremmedspråkene som skoleeier tilbyr.⁵

Elevene er imidlertid ikke pliktig til å velge opplæring i fremmedspråk og kan istedenfor velge fordypning i norsk, samisk eller engelsk. Muligheten til å velge andre språk, også ikke-europeiske, diskuteres under avsnittet om "Språkkompetansen hos innvandrere".

En forbedring som er gjort for å understreke betydningen av opplæringen i fremmedspråk, er at karakteren nå er tellende for opptaket til videregående skole. I motsetning til tidligere kan man også komme opp til muntlig eksamen i fremmedspråk. Det gir elevene et klart incentiv til å ta faget på alvor. Skoleåret 2004-2005 valgte 38 157 elever et fremmedspråk på ungdomsskolens 8. trinn. Dette tilsvarte 60,6 prosent av alle elevene.⁶ Etter at Kunnskapsløftet ble innført, har vi sett en økning i antall elever som velger fremmedspråk på 8. trinn. I skoleåret 2006-2007 valgte 48 278 elever i Norge undervisning i et fremmedspråk. Det utgjorde 77,6 prosent av elevene på 8. trinn.⁷ Det har altså vært en fremgang i antall elever som velger fremmedspråk. De elevene som ikke velger fremmedspråk, kan etter Kunnskapsløftet ikke velge praktisk prosjektarbeid istedenfor annet fremmedspråk, men må ta fordypning i engelsk eller norsk/samisk. Regjeringen har i disse dager lagt frem en plan om å gjennomføre en forsøksordning med arbeidslivsfag på enkelte skoler. Det vil være et fag som kan velges istedenfor fremmedspråk eller språklig fordypning.⁸

En svakhet er likevel at opplæring i fremmedspråk ikke er obligatorisk. Obligatorisk opplæring fra og med ungdomstrinnet ville understreket nødvendigheten av å kunne flere språk enn engelsk. Fristen for å trekke seg fra det språket en har valgt i 8. trinn, er nylig strammet inn til å være i løpet av første semester, men en har sett ulik praktisering av dette. Obligatorisk opplæring i fremmedspråk ville fjernet muligheten til å droppe ut. Det kunne også gjort undervisningssituasjonen lettere på allmennfag, fordi man kunne hatt all undervisning i fremmedspråk på nivå II, som er det nivået elever som hadde fremmedspråk på ungdomstrinnet, forsetter med når de begynner på videregående allmennfag. Valgfriheten – når det gjelder fremmedspråk – til elever på ungdomstrinnet og i videregående (studieforberedende) er i og for seg en fordel, men et for stort mangfold i valgmulighetene gir ikke mening hvis man ikke har tilgang på nok kompetente språklærere. I Danmark er det obligatorisk at en har hatt fremmedspråk på ungdomstrinnet når en søker på allmennfaglig videregående skole. Dette bidrar til at et høyt antall elever velger fremmedspråk på ungdomstrinnet (ca 78 prosent tysk, 10 prosent fransk i 2007).⁹ Det er likevel uheldig at elever på et så tidlig stadium kan velge vekk muligheten til studieforberedende utdanning. Sverige har omtrent samme valgmuligheter som Norge.

Et av de åpenbare argumenter mot obligatorisk fremmedspråk er at det kan virke hemmende for elever som allerede sliter nok med engelsk og norskfaget. I en kartlegging av språkvalg i ungdomskolen gjennomført av fremmedspråksenteret kommer det frem at:

Elever som får råd om å velge fordypning i engelsk eller norsk, blir av skolene ofte beskrevet som elever som er "faglig svake" eller som "sliter med språk". I enkelttilfeller begrunnes råd om å ta fordypning i norsk med at eleven har behov for å få økt norskkompetansen sin. Dette kan gjelde både elever som har norsk som morsmål og elever som nylig har flyttet til Norge, og som har et annet morsmål enn norsk.¹⁰

Det finnes ulike tall og påstander om hvor dårlige leseferdighetene til elever som går ut av norsk grunnskole er, men uansett hvor svart man maler situasjonen, er det liten tvil om at for mange ikke kan lese og skrive godt nok når de går ut av grunnskolen. At elever som sliter nok med basisfagene matematikk, norsk og engelsk, skal pådyttes enda et fag, som i tillegg er et nytt språk, kan virke uklokt. Årsakene til at norsk skole kommer relativt dårlig ut sammenlignet med andre land, er sammensatte og komplekse. Det hersker en del uenighet om hvilke problemer man har i norsk grunnskole og hva som bør prioriteres for at den skal kunne bli bedre. Det er sunt at det er debatt om hva norsk grunnskole bør inneholde, men hvis en overfokuserer på at "svake" elever ikke må ramle utenfor, og at først og fremst de fagene som allerede er obligatoriske må styrkes, kan fremmedspråk komme til å tape ytterligere terreng. På sikt kan fremmedspråk bli så marginalisert at det mister sin egen bæreevne. Satt litt på spissen står vi overfor en situasjon hvor vi må velge om vi ønsker å satse på flere fremmedspråk enn engelsk, eller om vi synes engelsk er nok for den vanlige mann i gata, og at flere fremmedspråk er noe som bør være forbeholdt eliter innenfor akademien.

Nødvendigheten av å lære flere fremmedspråk enn engelsk kan virke fjern for unge elever som først og fremst får sine impulser gjennom engelsk eller norsk språk og i hovedsak blir påvirket av anglosaksisk kultur. Undersøkelser har vist at norske skoleelever har en høy grad av trivsel og stor selvtilit. Elevenes høye selvtilit har likevel ikke utelukkende sin årsak i at de har høye kunnskaper som de kan være stolte av. Det ser ut som man ikke makter å koble den høye selvtiliten til elevene med faglige utfordringer som elevene kan strekke seg etter.

Til tross for enkelte tiltak, kan betydningen av å lære flere fremmedspråk ikke sies å være et sterkt prioritert område i skolepolitikken. Kunnskapsdepartementet understreker likevel i *Språk åpner dører* (2007) at det er ønskelig at så mange elever som mulig velger fremmedspråk i

ungdomsskolen. Dette - i tillegg til forskjellig informasjonsarbeid og opprettelsen av Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen ved høyskolen i Østfold (Halden) - viser at man har et økt fokus på fremmedspråk. Kunnskapsløftet har hatt en positiv effekt på ungdomstrinnet siden flere velger fremmedspråk. Frafallet underveis på ungdomstrinnet er likevel et problem. Andelen som hadde fremmedspråk på 8. trinn i 2006/2007 var 77,6 prosent. På det samme kullet - to år senere - hadde kun 65,1 prosent fremmedspråk.¹¹ Elevene hadde byttet til fordypning i norsk eller engelsk underveis.

Språkvalg i ungdomskolen

Det har de siste årene vært en sterk endring i hvilke fremmedspråk elevene på ungdomstrinnet velger. Disse endringene ser ut til å ha stabilisert seg noe etter at Kunnskapsløftet ble introdusert i 2006. Franskfaget har likevel hatt en nedgang på ca. 1000 elever hvert år de siste to årene. I kartleggingen av elevenes språkvalg på ungdomskolen fra Fremmedspråksenteret i 2009 viser en oversikt over skoleåret 2008/2009 disse tallene:¹²

Fag	Tysk	Fransk	Spansk	Andre fremmedspråk	Fremmedspråk totalt
Prosent	26,5 %	13,7 %	33,1 %	0,3 %	73,7 %
Antall	16790	8701	20948	221	46660

Fag	Fordypning i engelsk	Fordypning i norsk	Fordypning i samisk osv.	Fordypning totalt	Ikke oppført under fag
Prosent	18,6 %	5,1 %	0,2 %	24,0 %	2,3 %
Antall	11808	3253	155	15216	1467

Spansk har altså etablert seg som det største fremmedspråket i grunnskolen etter engelsk. Det er positivt at ca ¼ av elevene tar et fremmedspråk på ungdomstrinnet. Det er i seg selv gledelig at spansk styrker seg som språkfag, men nedgangen for tysk og fransk er urovekkende. Andelen som tar tysk, er halvert de siste ti årene.¹³ Forholdstallene mellom tysk, fransk og spansk tyder kanskje på at språkvalget ikke er knyttet til en dannelsesdimensjon, men at valget er et uttrykk for hva som er populært hos elevene. Espen Ingebrigtsen kritiserte denne motetrenden innenfor fremmedspråk i en kronikk i Bergens Tidende i vår:

«What's in it for me?» spør ungdommen, og dropper engasjementet i fag som ikke tiltaler dem umiddelbart. Tysk- og franskkunnskaper representerte for 35 år siden et materielt og formalt dannelsesinnhold som var selvsagt, men i dag slår disse dannelsesidealene sprekker, fordi skolen ikke klarer å slå bro mellom fremmedspråkene og elevenes livsverden. En 16-åring opplever tysk og fransk som stivbeinte og tørre teorifag uten noen umiddelbar eller strategisk relevans. Foreløpig er det verdensspråket spansk som vinner på dette – kanskje fordi det fremstår som nytt og eksotisk.¹⁴

Det er selvsagt viktig å ta hensyn til elevenes valg, men det er et uttalt mål fra myndighetenes side at flest mulig elever skal ta fremmedspråk på ungdomskolen. Nedgangen for tysk og fransk er bekymringsverdig. Det høye tallet på elever som ønsker å ta spansk er meget positivt, men krever en høy rekruttering av spansklærere hvis tallene holder seg høye over lengre tid. Både kulturelt, akademisk, politisk og næringslivsmessig er det viktig at elever får en sterkere forståelse for at fransk og tysk fremdeles er meget sentrale språk.

Forsøk på tidlig start for fremmedspråk

I St.meld. nr. 23 (2007-2008), *Språk bygger broer, står det:*

Forskningen viser at mer tid til tidlig fremmedspråkopplæring har positive effekter, og at bred og tidlig eksponering for språket gir bedre resultater for flere elever og er en mer signifikant faktor enn at man studerer språket i mange år. Lingvister mener at elever som starter med et nytt fremmedspråk på ungdomstrinnet, gjør det i en særlig utfordrende livsfase. *Det gjør det ekstra krevende for norske elever at avstanden i tid fra de begynner å lære det første fremmedspråket til de begynner med det andre fremmedspråket, er hele åtte år.* Med dette mønsteret går de glipp av de mange fordelene som tidligere språklæring innebærer, bl.a. en mer praktisk tilnærming til opplæringen.

Det har vært gjort forsøk på å starte opplæring i fremmedspråk på barnetrinnet. St.meld. nr. 30 (2003-2004), *Kultur for læring*, åpnet for en forsøksordning hvor skoler fikk mulighet til å starte med opplæring i fremmedspråk tidligere enn på det åttende trinnet. Telemarksforskning kom i 2007 med en sluttrapport hvor forsøk med tidlig opplæring i fremmedspråk ble evaluert. Forsøkene med tidlig start har til nå ikke vært særlig omfattende, og de skolene som har deltatt, har hatt stor frihet i utformingen av undervisningsopplegget. Prosjektet "Forsøk med tidlig start av 2. fremmedspråk" ble gjennomført fra høsten 2005 til våren 2007, ledet av Utdanningsdirektoratet. På landsbasis deltok 12 skoler i forsøket.¹⁵ Hvordan opplegget med opplæring i fremmedspråk ble gjennomført, varierte på flere områder. En fellesnevner var at det ble fokusert på kommunikasjonsferdighetene til elevene. Et interessant trekk ved evalueringen er at et nytt språk i tillegg til norsk/samisk og engelsk ikke kun har vært godt mottatt blant teoristerke elever, men at ordningen har hatt en jevn positiv effekt. En annen interessant observasjon er at det "teoritunge" språket tysk kom godt ut. Det var i tysksamtaler med forskerne at samtalene fløt lett og varte lengst.¹⁶

De positive erfaringene fra tidlig start med fremmedspråk tyder på at forsøksordningen er noe man bør fortsette med. Opplæring i fremmedspråk på barnetrinnet forekommer ikke i dag i stor grad. Et positivt moteksempel er blant annet Oslo kommune som har et mål om at elever fra 5.-7. trinn skal ha tilbud om opplæring i et fremmedspråk i tillegg til engelsk. Dette er også vedtatt av bystyret i økonomiplanen for 2009-2012.¹⁷ Dette innebærer en statusheving for fremmedspråk. Oslo kommune definerer fremmedspråk som en del av basisfagene. Kommunen har i sin handlingsplan for fremmedspråk "Språk åpner verden" vist at fremmedspråk er et prioritert satsingsområde, utover det som er pålagt kommunen å gjennomføre.

Skal opplæring i fremmedspråk før ungdomstrinnet innføres mer utbredt enn det er gjort til nå, kreves det, som Utdanningsetaten i Oslo understreker, en sterkere innsats for å skaffe kompetente lærere. Et motargument mot å innføre fremmedspråk på flere skoler er at det er viktigere å heve kvaliteten på de fagene som det allerede undervises i på barnetrinnet. Motargumentene er isolert sett viktige, men hvis en tar hensyn til hva forskere og lingvister sier om hvor viktig en tidlig start med fremmedspråk er, må en tenke annerledes og mer langsiktig. At elever starter tidlig med fremmedspråk er nødvendig for at vi på sikt skal kunne heve nivået på fremmedspråk, så vel engelsk som andre fremmedspråk. Slik situasjonen er i dag, forplanter den usikre og relativt lave statusen til fremmedspråk seg utover barne- og ungdomstrinnet og over i videregående og høyere utdanning. Den lave statusen til fremmedspråk kom blant annet frem i en rapport fra Telemarksforskning i 2002, hvor 40 prosent av lærerne i en undersøkelse var helt uenige i at fremmedspråkene tysk eller fransk var et fag for alle elever. Det er ting som tyder på at fremmedspråk blir sett på som et teoretisk fag som ikke alle elever behøver eller har muligheter til å lære på en god nok måte. Et sterkere fokus på kommunikasjon og bruken av språket er vektlagt i nyere læreplaner. Målet er å gjøre faget mer anvendelig og tilgjengelig for elevene. Dette er en positiv utvikling, men det at faget ikke er obligatorisk, og at så mange lærere svarte at faget ikke

er for alle elever, tyder på at det er noen grunnleggende holdninger til fremmedspråk som svekker fagets status. Fremmedspråk havner på mange måter på utsiden av de fagene man vil anse som helt nødvendige for *alle* elever.

Situasjonen er likevel bedre enn før innføringen av Reform 97. Etter innføringen har man hatt økt fokus på at fremmedspråk er en del av allmennutdanningen, og at læreplaner ikke skal være utformet for spesielt dyktige eller interesserte elever. Det er altså vanskeligere enn før å argumentere mot obligatorisk fremmedspråk, da undervisningen nå har et bredere siktemål enn før.

Et unntak, er som nevnt, Utdanningsetaten i Oslo kommune som satser sterkt på fremmedspråk. Denne satsingen er meget positiv. For eksempel er det læringsmessig mye å hente på at elevene starter med språkopplæring tidligere enn ungdomstrinnet. I Osloskolen er det for eksempel allerede ti skoler som tilbyr opplæring i fremmedspråk fra 5.trinn (tall fra våren 2009). Å innføre slike tiltak, som i Osloskolen, og gjerne starte enda tidligere enn på 5. trinn, kan gi fremmedspråk det løft og den status faget trenger. Mangel på lærere er en viktig innvending som må tas på alvor. Likevel er det liten tvil om at man må starte tidlig med fremmedspråk, hvis læringen skal ha en best mulig effekt. En sterk satsing på fremmedspråk, allerede på barneskolen, er langt på vei en forutsetning for at fremmedspråk skal ha en høy status i Norge.

Økt språkkompetanse - økte forskjeller?

I forbindelse med Stortingsmeldingen *Kultur for læring* foreslo Bondevik II-regjeringen å gjøre opplæring i fremmedspråk obligatorisk. Dette fikk tilslutning i Stortinget, også fra Arbeiderpartiet, men møtte motstand i Senterpartiet og i SV. Begrunnelsen for motstanden mot obligatorisk fremmedspråk fra disse to partiene var at dette ville bli nok en belastning for teoritrette elever.¹⁸ Alternativet for elever som ikke ønsker å ta fremmedspråk på ungdomstrinnet i dagens ordning, er fordypning i norsk eller engelsk. Alternativet er altså ikke en lettelse for teorisvake elever utover det at mer undervisning i samisk, norsk eller engelsk muligens er lettere for eleven enn å starte med et nytt språk.

Språkkompetansen hos innvandrere

Et viktig argument for obligatorisk opplæring i fremmedspråk, som Helge Ole Bergesen nevner i sin bok *Kampen om kunnskapsskolen*, er innvandrerdokument sitt morsmål. Bergesen argumenterer for at obligatorisk opplæring i fremmedspråk kan utvides fra tysk, fransk, spansk eller russisk til å gjelde større minoritetsspråk i Norge. I Kunnskapsløftet ble det åpnet for denne muligheten, da skoler som har ressurser til det, kan tilby andre språk, også ikke-europeiske. Bergesen argumenterer for at en åpning for andre fremmedspråk enn tysk, fransk, spansk eller russisk kan ha en positiv effekt, men at denne effekten lett uteblir så lenge fremmedspråk ikke er obligatorisk:

mister vi den positive effekten det ville vært at mange skoler etter hvert kunne tilbudt store minoritetsspråk – urdu, tyrkisk eller arabisk – som fremmedspråk ved norske skoler. Det ville gitt elevene fra disse gruppene et fortrinn. Det er vel og bra at de isteden kan få flere norsktimer, men det hadde vært et stort fremskritt om vi hadde utviklet et fag hvor deres språkbakgrunn var en ressurs, ikke et handikap. Når faget ikke blir obligatorisk, er det grunn til å frykte at elevgrunnet blir for tynt til å utvikle et slikt tilbud.¹⁹

Bergesens poeng kan også sees i et videre perspektiv. Hvis kravet om at innvandrere må lære seg norsk skal være noe mer enn uttrykk for politisk-retorisk vilje til å stille krav til innvandrere, er det viktig å undersøke hva som kan bidra til å bedre kompetansen i norsk blant innvandrere. Hvis andregenerasjonsinnvandrere får mulighet til bruke sitt minoritetsspråk som fremmedspråk, vil vi på sikt kunne øke tilgangen på språklærere som behersker *både* minoritetsspråk og det norske språket godt. En språklærer som har slik faglig kompetanse vil ha en stor fordel hvis han eller hun ender opp som språklærer for nye innvandrere.

VIDEREGÅENDE SKOLE

Slik systemet er i dag, må elever som velger studieforbereende utdanning (allmennfag) på videregående, ta et annet fremmedspråk. Elevene kan fortsette på nivå II med det fremmedspråket de hadde på ungdomskolen. De elevene som ikke tok et fremmedspråk på ungdomskolen, eller de elevene som ønsker å starte med et nytt fremmedspråk, kan starte med fremmedspråk på nivå I. Det er ikke lenger mulig å starte på nytt på nivå I med språkfaget du hadde på ungdomstrinnet. De elevene som starter med fremmedspråk I på videregående, må ta fremmedspråk I+II over tre år. En konsekvens av dette er at timetallet til valgfrie programfag går ned med 140 timer i VG3. Studieforbereende utdanning (allmennfag) er ordnet slik at i VG1 er tilnærmet alle fag felles. I VG2 velger elevene programfag, som er ment som en studieforbereende fordypning. Tall fra skoleåret 2007/2008 viste at det bare var 1333 søkere til programområde for språkfag mot over 10 000 for de to andre hovedområdene realfag eller samfunnsfag og økonomi. De lave søkertallene til programområde for språkfag har bidratt til at språkprogrammet er slått sammen med økonomi og samfunnsfag.²⁰ Det er også åpnet for at man lettere skal kunne kombinere språkfag med de andre programområdene. Det er foreløpig for tidlig å si om dette vil gi et oppsving for fremmedspråk i den videregående skolen. Disse tallene fra Utdanningsdirektoratet (som er noe usikre) viser likevel at meget få velger fremmedspråk utover det som er obligatorisk.

De klart største fremmedspråkfagene er spansk, tysk og fransk. I neste rekke kommer italiensk med 367 elever, russisk og nordsamisk med 117 og mandarin med 101. De fleste elevene er registrert på fellesfag, kun et fåtall tar programfag i språk. Henholdsvis 802, 176 og 246 elever var registrert på programfag i spansk, tysk eller fransk i 2008–2009.²¹

En urovekkende situasjon i den videregående skolen er den høye andelen eldre lærere. Antall lærere med hovedfag i fremmedspråk er også ganske lavt. Eksempler på videregående skoler som samarbeider for å skape grobunn for nok søkere til ulike programfag er svært positivt.

I Trondheim er tilbudet om programfag i VG2 og VG3 samlet for Katedralskolen, Gerhard Schønning og Adolf Øyen videregående skoler.²² Lignende samarbeid finnes i tilknytning til Dønnski videregående skole i Bærum. Dette bidrar til at man har får et større tilfang av elever til små språkfag, slik at de kan opprettholdes. Det fungerer også positivt fordi man får brukt lærerressurser mer effektivt. Det er den siste tiden også åpnet for at programfag kan kombineres med mer fremmedspråk. Dette er særlig positivt for realfagselever som ofte etter endt høyere utdanning jobber i bedrifter hvor språkkunnskaper utover engelsk er en stor fordel. Betydningen av fremmedspråk ut over det obligatoriske understrekes også ved at det fra og med opptaksåret 2011-12 vil gi et ekstra tilleggspoeng til høyere utdanning.²³

HØYERE UTDANNING

Lærerne

I "Språk åpner dører" (2007) påpekes det:

Lærerne i fremmedspråk i Norge har i stor grad lav eller manglende formell kompetanse i fagene. Med godkjent allmennlærerutdanning har man i norsk grunnskole kompetanse for å tilsettes i grunnskolen. Skoleeier vurderer aktuelle undervisningsfag. Det er altså ikke noe formelt krav om engelsk eller et annet fremmedspråk i fagkretsen for å undervise i faget.²⁴

Kravene til formell kompetanse er endret i stortingsmelding nr. 11 (2008- 2009), *Læreren – rollen og utdanningen*. Det er foreslått at *nyansatte* lærere på ungdomstrinnet må ha minst 60 relevante studiepoeng for å undervise i norsk/samisk, engelsk og matematikk og 30 studiepoeng for å undervise i de øvrige fagene. På videregående kreves 60 relevante studiepoeng for å undervise i alle fag.

Disse kravene forsterker argumentene om at sammenslåinger av høyskoler er nødvendig for sikre økt kvalitet ved lærerutdanningene. Stjernø-utvalget (NOU 2008:3 *Sett under et – Ny struktur i høyere utdanning*) som skulle foreslå tiltak for å sikre at strukturen av universiteter og høyskoler bidrar til å møte samfunnets behov og sikrer en god ressursutnyttelse, foreslo også sammenslåinger (se nedenfor). Å rettighetsfeste elevens rett til å ha en lærer med kompetanse gir ikke mening hvis det ikke følges opp med en lærerutdanning som muliggjør at denne retten blir oppfylt. Signalene om økte krav til kompetanse er positive, men kravene gjør det også nødvendig å kartlegge situasjonen blant språklærere i grunnskolen og i den videregående skolen. Rambøll Management Consulting leverte i september 2009 en kartleggingsrapport av *Språk åpner dører* til Utdanningsdirektoratet²⁵. Tallmaterialet fra denne kartleggingen viser:

Totalt 988 lærere besvarte spørsmål om sitt kompetansenivå. Resultatet var som følger, fordelt på lærere som underviser på ungdomstrinnet og lærere som underviser i videregående opplæring:

Høyeste fullførte utdanning	Videregående	Ungdomsskole
Allmennlærerutdanning, 4 år med fordypning i fremmedspråk	1 %	12 %
Universitets- og/eller høyskoleutdanning på master/hovedfagsnivå uten PPU (med fordypning i fremmedspråk)	4 %	1 %
Universitets- og/eller høyskoleutdanning på master/hovedfagsnivå med PPU (med fordypning i fremmedspråk)	30 %	8 %
Cand.mag/Bachelor fra universitet eller høyskole med PPU (med fordypning i fremmedspråk)	20 %	9 %
Cand.mag/Bachelor fra universitet eller høyskole uten PPU (med fordypning i fremmedspråk)	3 %	1 %
30 studiepoeng i fremmedspråk	1 %	8 %
60 eller 90 studiepoeng i fremmedspråk	6 %	12 %
Grunnfag/ Mellomfag i fremmedspråk ved universitet eller høyskole	32 %	36 %
Ikke formell utdanning i fremmedspråk	1 %	10 %
Annen utdanning	2 %	3 %
I alt	344	644

Tallene fra Rambølls kartlegging viser at situasjonen på videregående er mye bedre enn på ungdomstrinnet. Det kartleggingen imidlertid ikke tar høyde for, er alderen på lærerne. Tidligere undersøkelser har vist at svært mange fremmedspråklærere har en høy alder og er på vei ut av skolen.

Fra allmennlærer til faglærer

Spissing av lærerutdanningen er noe som bør vurderes for å skaffe flere kompetente lærere. Dette notatet tar opp mangelen på kompetente språklærere, men et annet notat kunne på samme måte poengtere at det mangler lærere og lektorer med for eksempel realfagskompetanse. Skal lærerressursene brukes på en effektiv måte, er det nødvendig å satse sterkere på at

lærerstudenter fordyper seg i én til to fagretninger istedenfor å ta en bred allmennlærerutdanning. Det er 21 institusjoner som tilbyr allmennlærerutdanning. Av disse er to universiteter og to er private høyskoler.²⁶ I tillegg er det mulig å bli lærer etter en utdanning som ikke spesifikt er rettet mot læreryrket. Det er viktig å rekruttere lærere fra denne siste gruppen, da lærere med hovedfag/mastergrad innehar høy kompetanse i sitt fag.

Det finnes positive tiltak for å spisse lærerutdanningen slik at man utdanner lærere med høyere spesifikk faglig kompetanse. For eksempel inneholder allmennlærerutdanningen færre obligatoriske fag enn før, slik at studenten har mulighet til å spesialisere seg dypere i noen få fag. Det er likevel en utfordring at lærerstudenter ofte må bytte studiested hvis de skal fullføre en utdanning som språklærer.²⁷ Det bør ikke overraske når man ser på hvor geografisk spredt lærerutdanningene er i Norge. Stjernø-utvalget hevdet blant annet:

Utvalget mener at det er særlig viktig å styrke kompetansen i lærerutdanningene. Disse er i dag spredt på svært mange av høyskolene. Med en så spredt struktur vil det ikke være mulig å opprettholde den kvaliteten i utdanningen som er nødvendig.²⁸

Det var blant annet på bakgrunn av dette Stjernø-utvalget foreslo sammenslåinger av høyskoler til større enheter. Stjernø-utvalgets anbefalinger er ikke fulgt i nevneverdig grad. På grunn av distriktpolitikkenes sterke stilling i Norge er det forståelig, men det er kritikkverdig at Stjernø-utvalgets anbefalinger ikke er fulgt bedre opp. Det kan tyde på at man lar politiske og kortsiktige hensyn trumfe faglige råd. Tvangssammenslåinger kan ha en høy politisk kostnad, og derfor burde incentiver som kan bidra til frivillige sammenslåinger vurderes. Positive tiltak som har blitt gjennomført, er oppstart av regionale samarbeidsnettverk for lærerutdanninger, som skal bidra til sterkere samarbeid og en bedre arbeidsdeling mellom institusjonene.²⁹ Noe annet som er positivt, er at det er opprettet integrert lektorutdanning ved alle universiteter innenfor flere språk. Likevel blir den svake statusen til fremmedspråk oppgitt som en årsak til lav rekruttering til språkfag blant lærerstudenter:

Rekruttering av lærerstudenter til språktilbudene er likeledes en stor barriere og informanter ved lærerutdanningen utpeker det at andre fremmedspråk ikke ble obligatorisk som en hovedårsak til svak rekruttering.³⁰

Språk i høyre utdanning.

Det finnes få nøyaktige tall for antall studenter som studerer fremmedspråk ved høyskoler og universiteter. Dette skyldes blant annet at det enkelte språk blir regnet under større kategorier som for eksempel "språk og kommunikasjon." Fremmedspråksenteret har kommet frem til noen tall som likevel klart viser en negativ trend:

Fremmedspråksenteret har undersøkt og foretatt sammenligninger mellom kandidattall og studiepoengproduksjon fra henholdsvis 1996 og 2005 i sju utvalgte fremmedspråk ved universitetene i Oslo, Bergen og Tromsø [...] Fremmedspråksenteret har funnet at studiepoengproduksjonen i spansk, arabisk og kinesisk økte kraftig i perioden. Alle de andre språkfagene viser en nedgang i antall studiepoeng i samme periode. I tysk og fransk er studiepoengproduksjonen halvert, i engelsk og russisk er den redusert med 20 prosent.³¹

Selv om tallene er usikre, kan vi fastslå at det ikke er en positiv utvikling for de sentrale fremmedspråkene tysk og fransk. En halvering av studiepoengproduksjonen er urovekkende. Det finnes riktignok tall som peker i positiv retning, som for eksempel at flere studenter valgte tysk og fransk ved universitetet i Oslo i 2009 enn i 2008. Samlet sett er likevel situasjonen urovekkende. For eksempel har søker tallene til fransk ved universitetet i Stavanger de siste årene vært så lave at franskfaget er valgt ut til å ha et nullopptak neste studieår på grunn av generelt svak økonomi.³² Senere samme høst ble både spansk, fransk og tysk lagt ned som språkfag ved UiS. Dette vil klart skade språkopplæringen i den integrerte lektoropplæringen ved UiS. Førsteamanuensis i

tysk litteratur og kultur, Benedikt Jager, mener nedleggelsen vil føre til en rasering av språklærer-rekrutteringen i Rogaland.³³

Universitetene og humaniora

I debatten om den lave statusen til humaniorafagene blir det tatt til orde for å heve kvaliteten på utdanningen ved de humanistiske fakultetene. I en kronikk i Universitas i vår fremmet Sjur Hevrøy og Pål Mykkeltveit et konkret forslag som bør diskuteres. Kronikkforfatterne tok til orde for å gjøre et fremmedspråk til en obligatorisk del av bachelorgraden ved humanistiske fakulteter.³⁴ Forslaget om å styrke kompetansen i fremmedspråk blant studenter ved humanistiske fakulteter er svært viktig. I en allerede relativt strømlinjeformet studiehverdag kan imidlertid det å gjøre fremmedspråk obligatorisk være et for drastisk tiltak. Det strider også mot ideen om at studentene bør ha en del frie emner i studieløpet.

Det man heller bør fokusere på – og som i sterkere grad ivaretar studentenes frihet – er incentiver som kan bidra til å øke kompetansen i fremmedspråk blant studenter. Det at man får Erasmus-stipend for å studere i utlandet bidrar allerede til dette. Det er også svært positivt at Statens lånekasse for utdanning gir studenter som vil dra på utveksling til ikke-engelskspråklige land, 15.000 kr i språkstipend. Mulighetene for å lære seg et fremmedspråk gjennom utveksling er et viktig område å utvikle videre.

Et videre arbeid med Bolognaprosessen er også viktig for å gjøre det enda lettere å få godkjent at deler av utdanningen er tatt i utlandet. Lånekassen har også innført en ordning der man får ettergitt inntil 50.000 kroner av studielånet hvis en tar mastergrad i fremmedspråk som en del av lærerutdanningen.

STUDIER PÅ ANNET FREMMEDSPRÅK

Et paradoks er kanskje at andelen av norske økonomistudenter i utlandet ligger på 24 prosent i Australia og 0,83 prosent i Tyskland. Norsk utenrikshandel med Australia ligger for øvrig på under 0,2 prosent mens Tyskland er en av våre største handelspartnere.³⁵

Det er flott at mange studenter tar en grad – eller deler av graden – i engelskspråklige land, men andelen som gjør dette i viktige europeiske land som for eksempel Tyskland og Frankrike, er lav. På Lånekassens nettsider finnes statistikk om dette. Noen engelskspråklige land er her lagt sammen. Disse landene består av Australia, Storbritannia og USA. Canada er utelatt p.g.a. fransk Québec. "Alle land" utgjør den totale summen av norske studenter i utlandet.

Disse tallene er fra studieåret 2008/2009:

Land/utdanning	Hele graden av høyere utdanning	Deler av graden i høyere utdanning	Hele videregående	Deler av videregående
Engelskspråklige land	4889	2140	38	1197
Frankrike	201	275	91	28
Tyskland	258	275	3	44
Russland	0	110	0	2
Alle land	11994	7129	959	1547

Det at det ikke lenger gis skolepengestøtte til første året på en bachelorgrad i Russland forklarer kanskje hvorfor ingen tar en hel grad i Russland. For ni år siden (1999-2000) var situasjonen denne for høyere utdanning, (det er ikke tatt med tall fra Russland eller tall fra videregående skole).

Land/utdanning	Dele graden av høyere utdanning	Deler av graden i høyere utdanning
Engelskspråklige land	7896	1506
Frankrike	357	341
Tyskland	469	272
Alle land	13 695	4 239

Det er positivt at antall studenter som tar deler av utdannelsen i utlandet, totalt sett har økt fra 4239 til 7129. Likevel er oppgangen mindre enn man forventet etter innføringen av kvalitetsreformen. De siste ni årene er det en nedgang i alle tall for Tyskland og Frankrike, unntatt for studenter som tar deler av utdanningen i Tyskland, som har en svak oppgang på tre personer. Det finnes ikke noen naturlige årsaker til reduksjonen. I 1979 ble det født 51 580 barn i Norge. I 1988 hadde dette tallet økt til 57 526. Det burde altså, i følge fødselstallene, statistisk sett vært en økning i antallet studenter som studerer i utlandet i studieåret 08/09 i forhold til studieåret 99/00. Når det gjelder andelen som tar deler av høyere utdanning i engelskspråklige land, ser vi en positiv utvikling. Antallet studenter har økt fra 1506 til 2140, som er en økning på 42 prosent. Andelen som tar hele utdannelsen i engelskspråklige land, har likevel gått ned med 38 prosent. Antallet som tar hele utdannelsen i utlandet totalt sett, har gått ned.

Den generelle nedgangen i antall norske studenter som tar hele eller deler av utdanningen i utlandet er på mange måter overraskende. Hvis en ser enda lenger tilbake, var antall studenter i Tyskland mye høyere enn i 1999/2000. Det lave antallet norske studenter i Tyskland og Frankrike er klart uheldig. Det er vanskelig å forklare med tanke på hvor viktig særlig fransk og tysk er for Norge. Det finnes økonomiske incentiver for å ta *delgradsstudier* ute i Europa som en skulle tro bidro til høyere antall utvekslingsstudenter.

Situasjonen for studenter som ønsker å ta en hel bachelorgrad i utlandet, ble svekket i 2004. Stipendandelen for å ta en bachelorgrad er kun 50 prosent, og ikke 70 prosent, som det er for mastergrads- og delgradsstudier. Denne ordningen er i følge ANSA uheldig for rekrutteringsgrunnlaget til utenlandsstudenter. ANSA foreslår derfor at alle typer utenlandsstudenter behandles likt, og at stipendandelen økes til 70 prosent.³⁶ I følge ANSA er det en generell tendens til at studenter velger vekk å ta en hel grad i engelskspråklige land på grunn av svake støtteordninger til å betale skolepenger. I land som for eksempel Tyskland og Frankrike er ikke skolepenger i like stor grad et problem, men språkbarrieren oppgis som et hinder. Hvis man ønsker å ta en hel grad i ikke-engelskspråklige land er det i dag mulig å få vanlig lån og stipend, i ett semester, for å studere språket. Dette har Regjeringen foreslått fjernet, da det blir lite benyttet. Det er negativt at denne ordningen blir benyttet i liten grad, men å fjerne ordningen vil heller ikke bidra positivt. Ordningen bør heller utvides til to semestre, da det å lære språket skikkelig tar tid og er viktig for studenter som ønsker å ta en hel grad i utlandet. Det er generelt viktig å utarbeide bedre støtteordninger for studenter som ønsker å studere i utlandet, særlig dem som ønsker å ta en hel grad. Studenter koster staten penger, uansett om de studerer i Norge eller i utlandet, men utenlandsstudentene koster staten mindre. Slik situasjonen er i dag, er studier i utlandet et gode man i for liten grad legger til rette for. De økonomiske argumentene mot å prioritere bedre støtteordninger til studier i utlandet er unyanserte, da det å sende en student utenlands er en form for "outsourcing."

AVSLUTNING

I prosjektrapporten *Ut i verden med bare engelsk* fra Europaprogrammet skriver Godrun Gaarder at vi må ta stilling til et grunnleggende valg:

Er den engelske språk- og kulturforståelsen og etterkrigstidens orientering i Norge i retning av de angelsaksiske land tilstrekkelig for å møte fremtiden? Eller trenger Norge også tilstrekkelig kunnskap om og forståelse av den "kontinentale" språk- og kulturtradisjonen?³⁷

Denne problemstillingen er, til tross for at det de senere årene er tatt en del grep for å bedre situasjonen for fremmedspråk, stadig aktuell. Det er gledelig at flere elever enn før velger fremmedspråk på ungdomstrinnet, og at det ser ut til at kompetansekravene til lærerne vil øke. Situasjonen i den videregående skolen, i høyere utdanning og for lærerrekutteringen er imidlertid langt fra god nok. Mye tyder på at problemet for fremmedspråk kan deles i to. Det ene problemet er et *holdningsproblem*, som har sin årsak i at man ikke ser verdien av å kunne beherske andre språk enn norsk og engelsk.³⁸ Den lave satsingen på fremmedspråk på barnetrinnet, samt det at obligatorisk fremmedspråk er nedprioritert, og at studier i utlandet har utilstrekkelige støtteordninger, sier mye om den negative holdningen til fremmedspråk.

Det andre problemet er et *strukturproblem*, og handler om at politiske mål om å styrke situasjonen for fremmedspråk – til tross for enkelte tiltak – ikke i sterk nok grad følges opp av nødvendige tiltak for styrke kompetansen i fremmedspråk i høyere utdanning. Stjernø-utvalget påpekte at det store antallet høyskoler i Norge fører til at man ikke klarer å samle nok ressurser på et fagområde innenfor én institusjon. Det er nødvendig med en sterkere arbeidsdeling mellom institusjonene, hvis høyskolene og til dels universitetene i Norge skal skape robuste fagmiljøer. Dette gjelder kanskje i særlig grad "små" fag, som blant annet fremmedspråk.

Svake resultater i realfag blant skoleelever, og dårlig rekruttering til realfag i høyere utdanning, har ført til et sterkt fokus på realfagene. Det er i seg selv gledelig. At situasjonen for fremmedspråk ikke får samme oppmerksomhet som realfagene, tyder på et alt for snevert syn på nytte. Det er liten tvil om at en dyktig ingeniør er nyttig for landet. Han bidrar til verdiskaping og økt velferd. Det man ikke må glemme, er at vi har mye større nytte av denne ingeniøren om han eller hun i tillegg snakker flere fremmedspråk enn engelsk.

Forfatter:

Notatet er skrevet av Lars Kolbeinstveit, prosjektmedarbeider i Civita.

E-post: kolbeinstveit@civita.no

Sluttnoter

¹ Og bare å kalle "annet fremmedspråk" for "fremmedspråk" er i tråd med vanlig praksis etter Kunnskapsløftet (2006).

² Kilde SSB http://www.ssb.no/emner/00/minifakta/no/main_16.html#fig1604

³ Ibid.

⁴ Glenn Ole Helleskjær, *Fremmedspråk i norsk næringsliv – engelsk er ikke nok!* Fremmedspråksenteret (2007)

⁵ http://www.udir.no/upload/Rundskriv/2009/Udir-08-09_fagogtimefordeling.pdf

⁶ Kilde: Gerard Doetjes ved Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen ved høgskolen i Halden

⁷ Doetjes, G og Ryen, E. *Språkvalg på ungdomsskolen – en kartlegging* Fremmedspråksenteret (2009), s. 9.

⁸ <http://www.udir.no/Brev/Arbeidslivsfag-pa-ungdomstrinnet--mulighet-for-a-delta-i-forsok/>

⁹ Elisabeth Lauritsen, *Andet fremmedspråk i folkeskolen. Del 1: Hva? sigewww.ssb.no/emner/00/minifakta/no/main_16.html#fig1604r tallene?* (2007), 7

¹⁰ Gerard Doetjes og Else Ryen. "Språkvalg på ungdomsskolen – en kartlegging" Fremmedspråksenteret (2009), s. 6.

¹¹ Ibid., s. 10-11

-
-
- ¹² Ibid., tallene er hentet fra denne kartleggingen, se: <http://www.fremmedspraksenteret.no/index.php?ID=16055&lang=nor>
- ¹³ Espen Ingebrigtsen, *Lære tysk? What's in it for me?* kronikk i Bergens tidene 25.3.2009
- ¹⁴ Ibid.
- ¹⁵ Evaluering av "forsøk med tidlig oppstart med 2. fremmedspråk." sluttrapport. Speitz, H., Simonsen, T., Streitlien., Å. Telemarksforskning, Notodden, 2007.
- ¹⁶ *Språk bygger broer* St.meld. nr. 23 (2007-2008)
- ¹⁷ "Språk åpner verden" Handlingsplan for fremmedspråk, Oslo kommune Utdanningsetaten
- ¹⁸ Helge Ole Bergesen: *Kampen om Kunnskapsskolen*, (Oslo, Universitetsforlaget 2006), s. 169.
- ¹⁹ Ibid., 170.
- ²⁰ *Språk bygger broer* St.meld. nr. 23 (2007-2008)
- ²¹ *Elevers fagvalg i videregående opplæring 2008-2009* Utdanningsdirektoratet http://www.udir.no/upload/Rapporter/2009/elever_pa_fag.pdf
- ²² Adolf Øyen og Gerhard Schønning videregående skole slås sammen til en skole i 2010.
- ²³ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/rundskriv/2008/rundskriv-f-15-08-endringer-i-opptaksfor.html?id=537847>
- ²⁴ "Språk åpner dører. Strategi for styrking av fremmedspråk i grunnpoplæringen 2005-2009" revidert utgave (2007)
- ²⁵ http://www.udir.no/upload/Rapporter/2009/Sprak_opner_dorer.pdf s. 54
- ²⁶ *Læreren -Rollen og utdanningen* St. meld. nr. 11 (2008-2009), 54.
- ²⁷ *Språk åpner dører* Strategidokument fra Kunnskapsdepartementet, revidert utgave januar 2007, s. 23.
- ²⁸ Stjernøutvalget, "Sett under ett - Ny struktur i høyere utdanning" NOU:3/2008
- ²⁹ *Læreren -Rollen og utdanningen* St. meld. nr. 11 (2008-2009), 58-59.
- ³⁰ http://www.udir.no/upload/Rapporter/2009/Sprak_opner_dorer.pdf
- ³¹ *Språk bygger broer* St.meld. nr. 23 (2007-2008) <http://www.regjeringen.no/pages/2077013/PDFS/STM200720080023000DDDPDFS.pdf>
- ³² "Nytt fra styremøtet 21. oktober 2009" <http://www.uis.no/nyheter/article17046-12.html> 21.10.09
- ³³ "Universitet mister tre språkfag" http://www.aftenbladet.no/magasinet/utdanning/1126372/Universitetet_mister_tre_spraakfag.html. 12.12.09
- ³⁴ Mykkeltveit og Hevrøy "Obligatorisk språkfag nå!" <http://universitas.no/kronikk/52893/obligatorisk-sprakfag-na-/hl:hevr%F8y/> 11.februar 2009
- ³⁵ "Nicht mer tysk" <http://www.na24.no/arkiv/naeringsliv/article773854.ece>. 18.10.06
- ³⁶ <http://www.ansa.no/upload/ANSAs%20PRIORITERINGER%20TIL%20SB10.pdf>
- ³⁷ Godrun Gaarder, *Ut i verden med bare engelsk? Eller trenger vi flere fremmedspråk? – tysk som eksempel* (Europaprogrammet 2003), 7.
- ³⁸ Dette holdningsproblemet gjør debatten om annet fremmedspråk vesensforskjellig fra debatter om hvor vidt nordmenn behersker engelsk språk godt nok eller ikke. En slik debatt er i og for seg viktig, men få vil hevde at det å beherske kun norsk språk er nok. Slik sett havner ikke engelsk i en slik utsatt posisjon som tysk og fransk.

For hjelp til å finne informasjon, takk til:

Gerard Doetjes ved Fremmedspraksenteret i Halden
Utdanningsdirektoratet
Trond Egil Toft ved UiS
Karoline Myklebust, President i ANSA